

Писмеността като социокултурен феномен

Темата на настоящата курсова работа е писмеността като социокултурен феномен. В разработката писмеността е разгледана в контекста на ролята и значението ѝ за формирането, съхраняването и поддържането на социалната, историческата, културната и духовната памет на човешкото общество. Задачата на изложението е да се открие писмеността като основно средство за възпроизвеждане и запазване във времето на информация с различна културна стойност и основен носител на културната памет на съвременната човешка цивилизация. Затова ще бъдат разгледани конкретни писмени системи и ще се открие видовото им разнообразие. Главната цел на курсовата работа е да се открие цялостната визия за мястото, ролята, функциите и значението на писмеността като основен и незаменим носител на социокултурната памет на човечеството.

През IV - III хилядолетие пр. н. е. в Южна Месопотамия и по течението на река Нил в Африка, а по-късно в Крит и долината на Инд възникват първите държави и империи. В резултат от колективната мисловна нагласа на тези първи организирани общества се появяват и условия за диференциация между тях.

Диференциацията на цивилизациите е специфичен социокултурен феномен, социална конфигурация, която притежава свои традиции, мисловни структури и поведения, предавани от поколение на поколение. Тя се изразява в различната им способност да създават свои собствени постижения, както и да усвояват чуждите нововъведения, враждайки ги в собствените си социокултурни структури.

Диференциацията на човешките цивилизации и култури се увеличава с броя на технологическите, икономическите, социалните и културните нововъведения, които навлизат в тях и се надграждат едно над друго. Всяко нововъведение задълбочава различията между историческите общества, доколкото и всяко от тях приема само част от онова, което е създадено от другите цивилизации преди нея. Именно на този етап от човешкото развитие се появява писмеността. Нейната поява се възприема като безспорен признак за навлизане на тези цивилизации в т. нар. „историческа епоха“.

В книгата си „Културната памет“ хайделбергският египтолог Ян Асман изследва феномените „писменост“, „спомен“ и „политическа идентичност“ в тези ранни високоразвити култури. Той показва взаимодействието между тези три величини по

отношение на египетската, израилската и гръцката култура, изтъквайки основополагащото значение на писмеността¹.

Според Е. Касирер възпроизводимостта на самото съдържание е свързана с производството на определен знак за него, при което съзнанието процедира свободно и самостоятелно. По този начин понятието „спомен“ придобива един по-богат и по-дълбок смисъл. За да си спомни дадено съдържание, преди това съзнанието трябва да го е усвоило по начин, който се различава от простото усещане или възприятие. Тук простото повторение на изначално даденото в някаква друга времева точка не е достатъчно, в него трябва да се задействува и един нов начин на схващане и оформяне. Защото всяка „репродукция“ на съдържанието включва в себе си и една нова степен на „рефлексия“ (лат. повторно схващане). Поради факта, че съзнанието не го третира повече като актуално, а си го пред-ставя като нещо отминало, но все пак неизчезнало за него, между тях вече е налице едно изменено отношение, което им придава едно променено идеално значение.²

Особено внимание на традиционните общества със смесена устна и писмена комуникация отделя Ян Асман. В резултат на своите проучвания той стига до извода, че писаните текстове налагат нов тип отношение към миналото и настоящето - настоящето престава да се сублимира в масива на т. нар. „екземплярно време“, както става в устния кадър на традиционните празници. Същевременно се оформя визия за миналото и започва да се прави разлика между по-далечни и по-близки времена, които влизат в сложни отношения с все по-ясно очертаващото се настояще³.

Според тезата на Ян Асман абсолютното време на пренесената в писмени текстове митология става относително. Настоящото не се унищожава, както това се случва в традиционните празници, а миналото става по-конкретно. Установява се практиката на двойно конструиране – на настоящето посредством миналото и обратно. Писаната история става носител на тази практика, а заедно с нея и изпълнител на някои от променените функции на културната памет. Като типични и най-разпространени условия за възникване на минало (историята като такава), Асман определя именно „описменостяването на традицията“⁴. Освен това в рамките на писмената култура традицията става принципно променима.

¹ Асман, Ян. Културната памет. Планета 3. С. 1997

² Касирер, Е. Философия на символните форми. Езикът. ИК КХ. С. 2000

³ Асман, Ян. Културната памет. Планета 3. С. 1997

⁴ Пак там.

Възникването на писмеността като социокултурна проява на човечеството е от първостепенно значение за неговия прогрес. Тя дава възможност за по-добра комуникация между отделните индивиди и различните народи. Благодарение на нея става възможно трайното съхраняване и предаване на придобитите познания и опит в различните социални и научни области (математика, история, география, архитектура, медицина, военно дело, астрономия, астрология и т.н.).

Въпреки прагматичната стойност на първите писмени знаци, в тяхната поява може да се търси и заявка на тленния човек за безсмъртие. Защото писмото е начин да се взем в себе си, да се сравним с другите и да ги приобщим към своите ценности, да се съизмерим с историята и с времето. Чрез писмеността човек запазва и предава знанието, съхранява ценностното и в същото време стимулира творчеството и съзидателността на идващите след него.

Чрез писаното слово „човек изпраща послания към идното, като по този начин хвърля мост между миналото, настоящето и бъдещето”⁵. Израз на съзнанието за необходимостта от културно-историческа приемственост са мъдрите слова на кан Омуртаг в неговия каменен надпис от IX век „Човекът и добре да живее, умира и друг се ражда, и нека роденият последен, като гледа това, да си спомня за този, който го е направил”⁶.

„Verba volant, scripta manent” казва в своята реч пред Сената на Рим Гай Тиций, предлагайки използването на писмени документи в обществените дела, тъй като произнесените думи могат лесно да бъдат забравени. Именно това е най-същественният недостатък на човешката реч. Той се свързва с чисто физичната природа на звука – звуковите сигнали се разсейват бързо и ако не бъдат фиксирани своевременно, се изгубват безвъзвратно. Всъщност не речта, а писмото е ключът към възможността за ограмотяване и усвояване на хилядолетните културни ценности на човечеството. Затова още от най-дълбока древност хората осъзнават колко важно е да бъде създадена система за „съхраняване” на езиковите знаци. Но само необходимостта да се задържи информационният поток ли става стимул да се създават писмени системи?

Всеки народ търси своята идентичност, следва своята историческа съдба и се стреми да съхрани собствената си култура. Но как да се изразят надеждите, тревогите, стремежите, щастието и всички онези чувства, които не бива да се пазят само за себе

⁵ Парижкова, Л. Книгата като екзистенциална необходимост. Сб. В: Библиотеки – четене – комуникации. Сборник. Велико Търново. 2010

⁶ Динеков, П. Старобългарски страници. Антология. С.1966